

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23.

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Vågan.

Emne: Bordskikk til hverdags

Bygdelag:

Oppskr. av: Thomas Saletad,

Gard:

(adresse): Svolvær.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. ja

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. En sat ved langbord eller kloppbord til alle mål; men skindorn kunde nok barn og kvinnfolk ete maten morgen og kveld mens de gikk til og fra mellom gruva, bord og skap i kjøkenet.
2. I kjøkenet sat, og sitter fremdeles, húslyden ved
3. samme bord til hverdags i alle tilfeller når det ^{er} kokt mat - varm mat - Når det er tørt mat kan det vere så ymse. Det er liten forskjell på hús- bondfolk og tjener. Men er det så at de som går i fast arbeid ute får maten først hvis det er noen skilnad.
4. Samme mat for alle.
5. Til daglig spiser alle på kjøkenet.
6. Sønn- og helligdegene spiser alle inne i stua.
7. Alle hadde og har faste plasser ved bordet. Húsfarer og húsmore övrest og barna etter alder nedover, tjener gjerne mestest. Men det var og er ofte húsmore er så optatt med å bare fra og til, eller ta seg av mindste barnet, at hún får liten ro å spise ved bordet sammen med de andre.
8. Det har nok vort skikk også her at barn mellom ca. 5 og 12 år skulde stå ved bordet. 79 åra vet jeg min bestemor holdt på at vi barn skulde

stå ved bordet. Far og mor tok det ikke så nøye med den skikken. Men det var nok hvis der en nøye overholdt at barna skulde stå ved bordet.

Brøttok: "Du kan ikke stå for beire mann enn maten" Byder på at det var aværbedighet for maten en skulde stå. Skikken var vistnok avlegge allerede da og helt borte i dette hundreåret.

9. Husbondens plass har vist ikke nå lenge noen bestemt benevnelse. Første var i gammel tid navnet på den plassens husfaren sat- benken mellom veggen og bordet. Første ble senere navnet på benken hvor den nå var plassert.

10. Hedersplassen nå til dags blir den plasseren ved bordet som er lengst fra kjøkkendøra.

11. A værke hundene for en går til bords var folk lite nøye med, på mange steder blir det fremdeles ikke gjort. Det kommer mye an på hvor lett tilgjengelig det er med varme i huset eller ved huset.

Lua har alltid mannfolk tatt av seg ved bordet. Det er fremdeles nøye overholdt. Også når folk spiser maten ute f. eks. i båten eller på forohaugen tar de lua av så snart det går an for var og vind.

12. Inntil siste hundreårskifte var det temmelig almindelig at 3 à 4 spiste av samme fat: grøt, suppe, kjøttvodd og annen mat som egnet seg til det. Melkekoppen - skåla - var felles for flere. En melkekamme til hver mann kom i bruk da grøten ble øst opp på tallerkener til hver mann.

Varm grøt etur en ved å ta litt grøt på skeia og dyppe i melkekammen så skeibladet blir fyllt.

Ja kald grøt blir en alltid varm, kokt melk.

13. Tjufferd settes en gjerne gryta på bordet og folk forsyner seg av den. Men jeg tror ikke det noen gang har vært brukt i hvinene. Maten

- ble lagt op i skåler eller store krüsset som ble satt på bordet. For hilfeldig fremmede serveres det gjerne mer omstændelig enn til husfolket til daglig.
14. Å lage bete tror jeg nesten er en spesielt nordlandsk skikk. Det ble laget bete av alt som kunne plasseres mellom flatbrødsstykker 3: fisk med lever og rogn, sild, feit kjøtt og fleisk, rømme og mangt annet. Til middag laget hver mann bete av det som var på bordet. Til mellommat hadde ofte husmora laga en bete til manns ved siden av annen mat.
15. Det var og er almindelig skikk å drikke kaffe med sukkerbiten i munnen. Har aldri hørt at noen tar anstøt av det.
16. Å drikke kaffe av skåla er nå helt avleggs.
17. Ved hundrearskiptet ble gaffelen temmelig almindelig brukt ved middagsbordet. Men noe tidligere ble både sild og fisk spist uten gaffel.
18. Til spekemat bruktes mennene helst follekniiven enda om en almindelig bordkniv var for hånden.
19. Så vidt jeg vet har hvert familimedlem hatt sin ske som gjerne var merket.
20. Krüstallerkener var almindelig brukt lenge for hundrearskiptet. Jeg har hørt snakk om at krustallerkener var almindelig brukt for. Men like tid skiftet overgangen skedd, tvi jeg ikke si noe om.
21. Bordduken er av ny datum til daglig bruk. Og enda er det ikke helt almindelig at folk bruker
22. duk 3: vohsduk. Annen duk er til helgebruk. Vohsduken ligger ^{temmelig} på bordet, mens annen duk blir tatt av mellom målene.
- Hvitskurt bord er nå for det meste erstattet med malte bord med vohsduk.
23. Det er almindelig at husfaren eller gjesten foresynes

- seg først. Og de andre forsyner seg i tær og orden slik som husefaren har gjort det. Det må være meget lenge siden husmoren delte maten mellom de voksne.
24. Til barna kan vel husmoren fremdeles dele smør, ost og annet pålegg, men brødet av alle sorter er iodelt.
25. Har ikke hørt at det bli gjort noen forskjell til menn og kvinner all den stund det er mat nok.
26. Nu til dags begynner barna meget tidlig å spise selvstendig ved bordet. Trearingen greier seg ganske godt både med gaffel og ske, kopp og tallerken. Mindre barn får hjelp til å renke maten av foreldre og eldre søsken.
27. Det har vist vært temmelig almindelig å bygge mange slags mat til spebarn. Men (v)pskikkens er gått av bruk.
28. Å lese si bordbøim før og etter maten har vært almindelig. Og det var og er gjerne barna som etter tær må gjøre det. Denne skikken holder seg fremdeles. Er det bare voksne folk i husegden er det knapt noen høyflering nu mer.
29. Det har alltid vært almindelig å samtale ved bordet. Mang en god historie blir fortalt om bordet; men det er gjerne husefaren som angir tonen.
30. Det er også tillatt å le med maten. Men å nynne eller synge ved bordet har alltid vært holdt for upassende.
32. Til god bordskikk hører at en går samtidig til og fra bordet når det ikke er spesiell grunn for annet.
33. Det har vært og er skikk og bruk å si takk for maten når en reiser seg fra bordet.
34. En tilfeldig fremmed som kom inn mens folk sat ved bordet så alltid før: "Sigue maten senere helst 'Vell bekomme'". Men den gamle hilsen er på god vei til å ta seg op igjen, da den anses for mye uskikk.

35. En tilfeldig fremmed ble helst ikke bødnen til bords mens folk sat ved bordet. Til ham ble det dekket særskilt ettepi på et mindre bord i stua.
36. For en fremmed ble det gjerne skilt særskilt enten han kom til målene eller mellom målene.
37. Og han måtte ha noe ekstra utover det vanlige
38. En kopp kaffe var ^{med mat eller kaker} nok sikreste braktelement for en tilfeldig gjest. Kjelen står ikke opkokt hele dagen. Men det anses lettvis å evinge den over varmen til en avkokt kaffesår.
39. En fremmed får alltid spise inne. Er det personlige venner, drikkes i alle fall en av hus- = bondefolkene kaffe sammen med ham eller hustru.
40. Det er god tone at gjesten forsynes seg forsiktig og lar seg bygge - ja nesten påvinge - av det huset formår.
41. Gjesten må ikke sitte alene i stua. Om ikke husets folk spiser med, går de gjerne til og fra, spørger nytt og prater livlig med den fremmede.

5222